

Τό μυθιστόρημα του Μεγαλέξανδρου

Εκκλοπήσε έφέτος, μεσούσης της κρίσεως από τό *Μορφωτικό Ίδρυμα της Έθνικής Τραπέζης* σέ ελληνική μετάφραση τό βιβλίο της **z. Corinne Jouanno** υπό τόν τίτλο: **Τό μυθιστόρημα του 'Αλεξάνδρου. Γέννηση και μεταμορφώσεις** (μτφρ. **Μαρίνα Λουκάκη**, έπιμ. **Αναστασία Καρασάθη**, εκδ. *Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικής Τραπέζης*, σελ. 778, είζονοργ., δεμένο με σκληρό έξωφύλλο, εύρω 45).

Η συγγραφέυς του βιβλίου είναι Γαλλίδα Καθηγήτρια της Έλληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας στό Πανεπιστήμιο της Καέν (Caen). Έσπούδασε στην *Ecole Normale Supérieure*, την ανεξάρτητη άνωτάτη Σχολή Κλασικών Σπουδών στό Παρίσι, από όπου προέρχονται πολλοί εκ των Γάλλων φιλόλογων και αρχαιολόγων. Έλαβε διδακτορικό δίπλωμα στην Κλασική Φιλολογία, με ειδίκευση στην μελέτη της Βυζαντινής Φιλολογίας και μάλιστα της βυζαντινής «φραντασιζής» λογοτεχνίας, δηλαδή των μυθιστοριών. Τό έργο της εστιάζεται στον Αζρικό Κόσμο και τό Έπος του Διγενή Ακρίτα, στό Μυθιστόρημα του 'Αλεξάνδρου, αλλά και την κληρονομία της Αρχαιοελληνικής παραδόσεως στά βυζαντινά χρόνια με την φιλολογική παράδοση των Όμηρικών Έπιών, του Αίσωπου και άλλων σημαντικών έργων. Τά επιστημονικά της άρθρα καλύπτουν μεγάλο εύρος θεματολογίας στόν τομέα της. Βασικά αντικείμενα της έρείνης της όμως παραμένουν ή έρευνα περί τόν μύθο του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου στό Βυζάντιο και τούς Μεταβυζαντινούς χρόνους, αλλά και περί την πρόσληψη της Άρχαιοτητας από τούς Βυζαντινούς. Και τά δύο θέματα άνοιγουν εύρύ πεδίο και υπόσχονται πολύ ενδιαφέροντα εύρηματα, καθώς ύπάρχουν στόν τομέα ένδεχομένως και άγνωστα χειρόγραφα. Με άλλους λόγους τό όλο έργο της είναι άμειρωμένο στην ελληνική παράδοση.

Τό βιβλίο της μεταφράσθη τώρα στην ελληνική γλώσσα από πρόσωπο που συνεργάζεται επιστημονικά με την συγγραφέα και συνεπώς ήταν τήν εύκαιρία νά τό έπεξεργασθούν προσεκτικά. Είναι άληθές ότι ή μετάφραση είναι πολύ έπιτυχής και ταυτοχρόνως γλαφυρή, πράγμα δύσκολο γιά επιστημονική μελέτη, πολλώ μάλλον όταν αυτή περιλαμβάνει και πολλές σελίδες τεχνικών θεμάτων της φιλολογικής έργασίας, που δέν είναι άμεσα προστά στόν μη ειδικό άναγνώστη. Έξ άλλου, πρόκειται γιά έργασία που συντάγη γιά την κατάληψη του τίτλου του Διευθυντού Έρευνών στό Πανεπιστήμιο, δηλαδή πρόκειται γιά ειδική διατριβή.

Τό θέμα της έρείνης άφορά στό γνωστό Μυθιστόρημα του 'Αλεξάνδρου που συντάγη από τόν Ψευδο-Καλλιθένη. Θεωρείται ότι τό κείμενο αυτό συντάγη άρχικώς περί τόν 3^ο ή 4^ο αιώνα μ.Χ. από πολλές πηγές της 'Αλεξανδρινής Έποχής, κάποιες εκ των οποίων ήταν άμυγος ιστορικές και κατέγραφαν γεγονότα και πράξεις του 'Αλεξάνδρου με άκριβεια, όπως είναι τά κείμενα του Άρριανού, του Διοδώρου, του Πλουτάρχου και του Πολυβίου. Τό ζήτημα είναι ότι ό 'Αλεξάνδρος κατέστη θρύλος και τελικώς μύθος σχεδόν ένώ εύρισκετο ακόμη έν ζωή. Έπόμενο ήταν τό μέγεθος του άνδρός και του συντελεσθέντος έργου νά έχουν αυτόν τόν αντίκτυπο, που ένσχυρή σταδιακώς από τίς άφηγήσεις των παλαιότερων στρατιωτών του που έπέστρεφαν στην Έλλάδα, και κυρίως στην Μακεδονία, ακόμη περισσότερο δέ από εκείνους που συγκεντρώθηκαν στην 'Αλεξανδρεία της Αιγύπτου, την κατ' έξοχήν 'Αλεξανδρεία, της οποίας κατέστη ό επώνυμος ήρωσ μετά και τήν έκει μεταφορά του σώματός του και τήν δημοθυγρία του Τάφου του στό κέντρο της πόλεως από τόν Πτολεμαίο Α΄.

Η συγγραφέυς στό βιβλίο της έπεξεργάζεται την φιλολογική παράδοση των ύπαρχόντων χειρογράφων (α, β, γ, ε και λ) και προσπαθεί βάσει φιλολογικών κριτηρίων και έσωτερικών στοιχείων όχι μόνον νά διερευνήσει την

σχέση των βυζαντινών αυτών χειρογράφων μεταξύ των αλλά και την διαδοχική διάπλαση του μύθου αναλόγως της έποχής συντάξεως κάθε έκδοχής εις τρόπον ώστε είναι δυνατόν νά παρακολουθήσει ό άναγνώστης την διαμόρφωση της μορφής του Μεγάλου Κατακτητού και έκπολιτιστού κατά τίς άνάγκες του άρκατορηίου κάθε μυθιστορηματικής μορφής. Τήν νεοελληνική μορφή του έργου γνωρίζομε καλά υπό τόν τίτλο: *Η Φυλλάδα του Μεγαλέξανδρου*, όπου ένσωματώνεται και ό θρύλος της Γοργώνος άδελφής του 'Αλεξάνδρου που έμφανίζεται στους ναυτικούς και περμένει νά άκούση στην έρώτησή της: «Ζή ό Μεγαλέξανδρος» τό πασίγνωστο: «Ζή και βασιλεύει και τόν κόσμο κυριεύει. Κυρά μου». Τό βιβλίο όμως δέν άσχολεϊται με την έκδοχή αυτήν, όπως δέν άσχολεϊται και με τίς δεκαδες των έκδοχών του Μυθιστορηματος στην ξένη Παράδοση (λατινικά, γαλλικά, άγγλικά, σκωτικά, γερμανικά, ιταλικά, ισπανικά, ρουμανικά, ούγγρικά, ολβονικά, έβραϊκά, άραβικά, περσικά, σερβικά, τουρκικά, μογγολικά, αθίοπικά, βουλγαρικά, σερβικά, και εί τ άλλο, χωρίς νά γνωρίζω άν ό θρύλος έφθασε και μέχρι την Κίνα, ένώ άποκοιήποτε ύπάρχουν ίχνη και σέ ένδικα κείμενα). Περιορίζεται σέ πέντε βυζαντινά χειρόγραφα, τά άρχαιότερα που σώζονται, ένώ καταφεύγει και σέ δύο ακόμη μορφές, μία λατινική του Ίουλιου Βαλερίου 'Αλεξάνδρου Πολέμιου του 4^{ου} αϊ. μ.Χ. και μία ακόμη σέ παλαιά άρμενική γλώσσα του 5^{ου} αϊ. μ.Χ. Τά χειρόγραφα ε και λ έντοπισθήσαν από τήν έρευνα μετά τόν Β΄ Παγκ. Πόλεμο και έξεδόθησαν μόλις κατά τό 1959. Και νά μίν έχουν περάσει πολλά χρόνια έξοτες αλλά φαίνεται ότι μέχρι τό 2005, όταν έξεδόθη τό βιβλίο της **z. Ζουαννό**, δέν είχε γίνει μία γενική μελέτη επί των άρχαιότερων ένείνων χειρογράφων, πολλώ μάλλον δέν είχε γίνει γενική μελέτη όλων των μορφών που έλαβε τό Μυθιστόρημα του 'Αλεξάνδρου σέ διαφόρους λαούς και σέ διάφορες έποχές, κάτι που ό άπαιτούσε στην πραγματικότητα είδική ομάδα έρευνής και σειρά τών ένών έκτάσεως μεγάλης έργαλολαπειρίας. Τά θέματα που προκύπτουν είναι άπειρα και όλα πολύ ενδιαφέροντα.

Τό Μυθιστόρημα έγράφη από άνθρωπο που διέθετε κάποια καλλιέργεια αλλά προήρχετο από τά λαϊκά στρώματα, δηλαδή ό μύθος διαμορφώθη από τόν λαό και διεδόθη πρós τήν τάξη των μορφωμένων, όπως συνήθως

συμβαίνει με τούς μύθους που ένσωματώνουν όνειρα, πόθους και πόνους των άλλων ανθρώπων με «πειριπέλιμα» που κατά τήν πορεία από στόμα σέ στόμα προσλαμβάνει άάβητα στοιχεία του συλλογικού άσυνείδητου και μυθολασίες που κυκλοφορούν από αιώνα σέ αιώνα. Στην πορεία του χρόνου, όπως καταδεικνύεται στό βιβλίο αυτό τό κείμενο έπίστη έπεξεργασία και κάθε νέος συμπληρωθεί προσέθετε τά δικά του στοιχεία προσαρμόζοντας τόν μύθο στά ήθη της έποχής του. Έτσι ό 'Αλεξάνδρος, ό μεγαλύτερος δημοφιλής άτοκροατορίας και κατακτητής και εκπολιτιστής έθνών, ήταν μορφή «δύσκολη» γιά τό Βυζάντιο της Μέσης Περιόδου, όταν κατά τά χωροκτηριστικά συνιστούσαν άλάστον και «παρωρατική έπιθυμία» γιά παντοδυναμία βάσει των χριστιανικών αροτύπων της τσιτενότητος και της μετριότητος, δηλαδή τόν μονασιακό άρετόν. Άλλά πάλιν ό Βυζαντινοί διασχεναστές του μυθιστορηματος της Έστρης Άρχαιοτητας δέν έπαιναν νά μαγεύονται και νά γοιπεύονται από τά φανταστικά επεισόδια των έξωπικών περιπετειών του 'Αλεξάνδρου, από τήν περιφημη κάθοδο στόν βυθό της θαλάσσης με τό χρυσάλευρο βαλυσκόπος του μέχρι τήν μάχη με τούς Κυνοζεφάλους και τίς άλλες περιπέτειές του με τέρατα και φαινόμενα.

Θά σταθώ σέ αυτό τό γεγονός της βυζαντινής άμφιθυμίας γιά τόν Στρατηλάτη 'Αλεξάνδρο γιά νά θυμίσω τό μη μνημονεύομενο στό βιβλίο επεισόδιο από τά άγολογικά κείμενα (που έπροφώδησε και τήν άγιογραφία) του Άββα Σισώη, που κατά τήν ζωή του στην έρημο είδε κάποια ήμέρα έναν άνοιχτό τάφο με «δοτά γεγνημμένα» και τελικώς άντελήφθη ότι ήταν τό μνήμα του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου. Πρόκειται γιά διδακτικό μύθο που είζονογραφεί τό κλασικό «ματαιωτική ματαιότητων». Όμως τόσο αυτό όσο και πολλά ακόμη γεγονότα δείχνουν και μία ακόμη πλευρά των Βυζαντινών που ληρονούμε: Έννοώ τήν έλληνική κατακτητική των Βυζαντινών, που δέν έπεδιώξαν ποτέ τήν έπέκταση της έπικρατείας των έκτός των όριών της Ρωμαϊκής Αύτοκρατορίας όπως τήν παρέλαβε ό Μέγας Κωνσταντίνος. Όλοι οι βυζαντινοί πόλεμοι ύπήρξαν άμυντικοί ή πόλεμοι ένδοχικοί.

Πέρα αυτόν είναι πολύ ενδιαφέρον νά παρακολουθή κανείς πός τά ιστορικά γεγονότα μεταμορφώθηκαν διαδοχικά γιά νά μετατραπούν σέ παραμύθι και πός τό παραμύθι αυτό συνέχισε νά μεταμορφώνεται γιά νά περιλάβη τίς νέες συνθήκες και τά νέα ιδανικά κάθε έποχής μέχρι τόν 12^ο ή τόν 14^ο αιώνα. Διαδοχικά ένσωματώθηκαν επεισόδια από τήν Άγία Γραφή, τά Όμηρικά Έπη και τό Κοράνι, κυρίως δέ έφευρέθηκε ή ιστορία με τό άθάνατο περδ, ό καμπίος ένός λαού ή και περισσότερο γιά τήν ύψιστη μορφή ήγεμόνος που προήλθε από ελληνική ρίζα. Σέ αυτά πρέπει νά προστεθούν και τά στοιχεία που άπληχόν γεγονότα τών πρώτων ετών άμέσως μετά τόν θάνατο του 'Αλεξάνδρου, γεγονότα που δείχνουν ότι ό θρύλος είχε άρχισει πολύ γρήγορα. Όσο γιά τά άναφερόμενα στην «αγνπιακή» καταγωγή του 'Αλεξάνδρου ως «αιού τό τελευταίο γηγενούς Φαραώ Νεκτανεβός Β΄» δείχνουν ότι τό κύριο πεδίο διαπλάσεως του παραμυθίου ύπήρξε ή 'Αλεξανδρεία και στόχος ήταν ή ένσωμάτωση των Έλλήνων Λαγιδών ήγεμόνων στό νέο Βασιλείο τους και ή ειρηνική άποδοχή τους από τούς γηγενείς κατοίκους.

Υπάρχουν πάντοτε νέα μυστικά που μιάς έπιφύλασει ό 'Αλεξάνδρος, καθώς ύπήρξε τό πρότυπο των ήγεμόνων, των στρατηγών, των έκπολιτιστών, των δημοφιλών άτοκροατοριών αλλά και τών τυχοδιωκτών και των έξερευνητών και του ρομαντικού ήρωα, του έραστού και του σοφού, τελικώς τό πρότυπο κάθε μεγάλου άνδρός...